Piše: Haris Veljović

Da li Aarhuška konvencija i Aarhus centar u BiH proizvode politički pritisak i pravnu krizu kakva je njihova stvarna uloga?

Kao inspiracija za ovu analizu je tekst koji je objavio Portal Energoinfo.ba je 22. decembra 2025. u kojem se navodi da se Aarhuška konvencija u Bosni i Hercegovini koristi kao "gorivo za kampanje", da organizacije civilnog društva – konkretno Aarhus centar u BiH – kroz sudske postupke proizvode pravnu nesigurnost, te da se okolišno pravo pretvara u sredstvo političkog pritiska i trajne institucionalne krize.

U tekstu se navedeno iznosi bez navođenja relevantnih presuda Ustavnog suda BiH, bez analize važećih zakona i bez razmatranja međunarodnih obaveza koje je Bosna i Hercegovina preuzela ratifikacijom Aarhuške konvencije (Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori, broj 8/08).

U nastavku analiziramo ključne navode iz navedenog teksta i upoređujemo ih sa činjenicama, sudskom praksom, zakonima i međunarodnim standardima.

Navedeni članak implicira da Aarhuška konvencija se u Bosni i Hercegovini koristi kao politički alat i sredstvo kampanja: „Arhuška prava se u javnosti prikazuju kao moralni malj, a ne kao pravni alat, pa se institucije i javnost guraju u stanje stalne uzbune."

Aarhuška konvencija o pristupu informacijama, učešću javnosti u odlučivanju i pristupu pravdi u pitanjima okoliša ratifikovana je u Bosni i Hercegovini 2008. godine, čime je postala dio unutrašnjeg pravnog poretka BiH (Odluka o ratifikaciji, Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori, broj 8/08).

Prema članu VI/3.b Ustava Bosne i Hercegovine, međunarodni ugovori koje je BiH ratifikovala imaju primat nad entitetskim zakonima i obavezuju sve organe vlasti, uključujući upravne organe i sudove (Ustav BiH, član VI/3.b). To znači da primjena Aarhuške konvencije ne zavisi od političkih kampanja ili djelovanja nevladinih organizacija, već od ustavne obaveze države.

U odluci Ustavnog suda BiH broj AP-3476/23 od 21. marta 2024. godine, Sud je izričito utvrdio da su domaći sudovi propustili primijeniti Aarhušku konvenciju i relevantne odredbe Zakona o zaštiti životne sredine Republike Srpske, te da je zbog toga došlo do povrede prava na pravično suđenje iz člana II/3.e Ustava BiH i člana 6 stav 1 Evropske konvencije o ljudskim pravima (AP-3476/23, tačke 30, 35 i 39).

U istoj odluci, Ustavni sud je naglasio da obaveza primjene Aarhuške konvencije proizlazi direktno iz međunarodnih obaveza BiH i da sudovi ne mogu zanemariti standarde učešća javnosti samo zato što se radi o postupku obnove ekološke dozvole (AP-3476/23, tačke 34–38). Ovi nalazi pokazuju da se Aarhuška konvencija u BiH ne koristi kao politički alat, već da njena neadekvatna primjena od strane institucija rezultira sudskim intervencijama.

U nastavku analiziramo da li Aarhus centar u BiH proizvodi pravnu nesigurnost i blokira projekte. Analiziramo stvarnu ulogu Aarhuške konvencije i Aarhus centra u BiH.

Članak spominje portal Hercegovina.info u kontekstu da *„Arhušku konvenciju koriste kao paravan za sve kontroverzne i sporne društveno-aktivističke radnje koje su usmjerene protiv brojnih projekata u Hercegovini, ali i šire. Arhus je tako protiv Mo Parkinga, protiv građevinskih projekata, protiv solarnih elektrana, protiv pojedinaca, protiv institucija, naizgled protiv svega, što zbunjuje javnost.“* Time indirektno kreira se uticaj na kredibilitet motiva i rada Aarhus centra u BiH.

Ustavni sud BiH je u svojoj praksi više puta potvrdio da udruženja koja djeluju u oblasti zaštite okoliša imaju legitimaciju da učestvuju u upravnim i sudskim postupcima koji se odnose na okoliš, čak i kada ne trpe direktnu imovinsku štetu, jer djeluju u javnom interesu (AP-3476/23, tačka 28). U predmetu AP-3927/21, koji se odnosio na obnovu ekološke dozvole za hidroelektranu Foča na rijeci Drini, Ustavni sud BiH je usvojio apelaciju Aarhus centra u BiH i utvrdio povredu prava na pravično suđenje zbog pogrešnog tumačenja odredbi Zakona o zaštiti životne sredine Republike Srpske i Pravilnika o postupku revizije i obnavljanja ekoloških dozvola (AP-3927/21, tačke 18–29).

Sud je u toj odluci naveo da formalno razlikovanje između postupka izdavanja i postupka obnove ekološke dozvole ne može isključiti obavezu procjene da li postoje značajne promjene koje mogu imati negativan uticaj na okoliš, niti može isključiti pravo javnosti na učešće (AP-3927/21, tačke 23 i 28). Ustavni sud je dodatno naglasio da pravnu nesigurnost ne proizvode apelacije udruženja, već nedovoljno obrazložene odluke organa vlasti i sudova, koje ne omogućavaju javnosti da razumije razloge na kojima se odluke zasnivaju (AP-3927/21, tačka 24).

Da li mediji presenzacionalistički izvještavaju kada su u pitanju ove teme?

Navedeni članak spominje kritički izvještavanje u kojim bi se moglo implicirati da je nešto nelegalno, kao da je takvo izvještavanje medija pretjerano.

„U Bosni i Hercegovini, gdje sudski postupci traju dugo, takvo izvještavanje lako pretvara pravni lijek u trajni PR okidač: stalno se proizvodi osjećaj da je sve nelegalno i da se 'sve radi iza leđa', dok se konačna pravna istina godinama ne može uhvatiti.“

Praksa Ustavnog suda BiH pokazuje drugačiju sliku i da uključivanje javnosti je ključ legalnog rada institucija. Izostavljanje javnosti je Velika greška u koracima, izostavljanje javnosti zaista jeste djelovanje ‘’iza leđa’’ što je u suštini protivno Aarhuškoj konvenciji.

U odluci AP-3476/23, Ustavni sud BiH je naveo da nadležni organi moraju obrazložiti zašto smatraju da u konkretnom slučaju nije došlo do značajnih promjena koje bi zahtijevale ponovno uključivanje javnosti, te da puko pozivanje na činjenicu da se radi o obnovi dozvole nije dovoljno.

Sud je naglasio da nedostatak adekvatnog obrazloženja onemogućava javnosti i zainteresiranim licima da razumiju razloge odluke, što samo po sebi predstavlja povredu prava na pravično suđenje (AP-3476/23, tačka 39). Ovaj stav je u skladu sa članom 6 Aarhuške konvencije, koji propisuje da se javnost mora uključiti u ranoj fazi odlučivanja kada su sve opcije još otvorene.

Navedeni članak koji analiziramo prezentuje „Arhus“ kao da djelovanje Aarhus centra u BiH predstavlja zloupotrebu prava i aktivistički pritisak

„To je zloupotreba Arhuškog duha iz jednog jednostavnog razloga: Arhus je zamišljen da poveća racionalnost odlučivanja, a kampanjsko izvještavanje povećava buku.“

Članak koristi termin „Arhus“ te nije u cjelosti jasno da li isti se odnosi na Aarhus centre u BiH ili Aarhušku konvenciju. Neovisno o tome, sprovedbu Aarhuške konvencije prate Aarhus centri te u ovoj analizi uključene su uloge konvencije i centara.

Ustavni sud BiH je u predmetima AP-3476/23 i AP-3927/21 eksplicitno prihvatio legitimaciju Aarhus centra u BiH kao udruženja koje djeluje u javnom interesu zaštite okoliša i implementacije Aarhuške konvencije (AP-3927/21, tačke 22–24; AP-3476/23, tačka 28). Sud je naglasio da pravo na pristup sudu u okolišnim pitanjima pripada i udruženjima, te da se njihovo djelovanje ne može smatrati zloupotrebom prava samo zato što utiče na tok ili dinamiku projekata (AP-3927/21, tačka 22). Ovakav stav je u skladu i sa praksom Evropskog suda za ljudska prava, koji je u predmetu Collectif Stop Melox i Mox protiv Francuske utvrdio da udruženja imaju pravo na pristup sudu u pitanjima od općeg interesa, uključujući zaštitu okoliša (presuda ESLJP od 28. marta 2006). U Vodiču kroz praksu ECHR iz 2022. navedeno je da je Sud u ovom predmetu pojasnio kako se članak 6 § 1 može primijeniti na udruge za zaštitu okoliša i njihove **tužbe** kada su one vezane uz građanska prava njegovih članova ili lokalnog stanovništva i kada se radi o ostvarivanju prava koja su priznata u domaćem pravu. Sud je u predmetu Collectif Stop Melox et Mox protiv Francuske (br. 75218/01) zaključio da, iako se članak 6 § 1 na prvi pogled ne odnosi na okolišna pitanja, udruge za zaštitu okoliša mogu biti uključene u kategoriju subjekata koji imaju pravo na pravično suđenje kada u pitanju stoje građanska prava njihovih članova ili lokalnog stanovništva, uključujući pristup sudu u pitanjima koja se tiču okoliša.

Kako je mogao nastati narativ o “kampanjama” i “pritisku”

Analiza teksta objavljenog na Energoinfo.ba pokazuje obrazac u kojem se zakonom predviđeni pravni mehanizmi predstavljaju kao politički ili aktivistički pritisak, bez razdvajanja između prava na pristup sudu i političkog djelovanja. U tekstu se ne navode presude Ustavnog suda BiH koje potvrđuju legitimnost djelovanja Aarhus centra u BiH, niti se čitaocu objašnjava da su sudske intervencije posljedica propusta institucija, a ne “kampanja” nevladinih organizacija. Ovakav narativ stvara utisak da su sudski postupci po svojoj prirodi politički, iako se radi o korištenju prava koja su garantovana Ustavom BiH, zakonima i međunarodnim ugovorima. Članak usputno dok kritički analizira izvještavanje drugog portala, kritički se osvrće na Aarhus u BiH kao praksu.

Uloga Aarhus centara i sistemski interes javnosti

Aarhus centri su institucionalni mehanizmi uspostavljeni s ciljem olakšavanja primjene Aarhuške konvencije i jačanja pristupa pravdi u okolišnim pitanjima, a njihovo djelovanje nije ad hoc niti kampanjsko, već sistemsko i kontinuirano. Ustavni sud BiH je u predmetima AP-3476/23 i AP-3927/21 prepoznao ovu ulogu i potvrdio da udruženja koja djeluju u oblasti zaštite okoliša predstavljaju zainteresiranu javnost u smislu Aarhuške konvencije i domaćih zakona (AP-3927/21, tačke 22–24).

Međunarodni pravni i sudski standardi koji potvrđuju činjenice

Mnoge informacije i zaključci izneseni u analiziranom tekstu na Energoinfo.ba nisu potkrijepljeni sa međunarodnim pravnim standardima koji uređuju pristup pravdi u pitanjima okoliša, niti sa praksom međunarodnih sudova i nadzornih tijela. Članak je kritički orjentisan na izvještavanje a indirektno kritikuje rad Aarhus centra. U tekstu članka se navodi: *„BiH često nema institucionalnu i komunikacijsku zrelost koju Arhus pretpostavlja, pa mediji lako preuzmu ulogu arbitra. Drugim riječima, problem nije Arhus kao tekst, nego Arhus u BiH kao praksa: slabe institucije + složeni postupci + medijski pogon = proizvodnja stalne krize.“*

Aarhuška konvencija, čiji je Bosna i Hercegovina potpisnik i ugovorna strana, prema tumačenjima Aarhus Convention Compliance Committee (ACCC) obavezuje države da osiguraju širok pristup pravdi i učešće javnosti u svim fazama odlučivanja koje mogu imati značajan uticaj na okoliš. U svojim nalazima Komitet je više puta naglasio da se postupci obnove ili izmjene okolišnih dozvola ne mogu automatski isključiti iz obaveze učešća javnosti ukoliko postoji mogućnost značajnog uticaja na okoliš.

Komitet je također istakao da se pravo na pristup sudu ne može ograničiti samo na pojedince koji trpe neposrednu imovinsku štetu, već da obuhvata i organizacije civilnog društva koje djeluju u javnom interesu zaštite okoliša, jer upravo takva udruženja predstavljaju „zainteresiranu javnost“ u smislu Konvencije. Ovakav pristup potvrđen je i u praksi Evropskog suda za ljudska prava. U presudi Collectif Stop Melox i Mox protiv Francuske (28. mart 2006.) koju smo već spomenuli, Sud je utvrdio da udruženja koja djeluju u oblasti zaštite okoliša imaju pravo na pristup sudu u pitanjima od općeg interesa, te da se njihovo djelovanje ne može kvalifikovati kao zloupotreba prava samo zato što utiče na realizaciju određenih projekata. Dodatno, Evropski sud za ljudska prava je u **više predmeta naglasio** da pravna sigurnost i povjerenje javnosti u institucije ne zavise od ograničavanja pristupa sudu, već od kvalitetnog obrazloženja odluka organa vlasti i sudova (npr. Hatton i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda od 8. jula 2003.).

Ovaj standard je u potpunosti usklađen sa stavovima Ustavnog suda BiH da pravnu nesigurnost proizvode neobrazložene i formalističke odluke, a ne korištenje pravnih lijekova od strane javnosti.

Međunarodni pravni okvir, uključujući praksu Aarhus Convention Compliance Committee i Evropskog suda za ljudska prava, jasno potvrđuje da djelovanje Aarhus centra u BiH predstavlja legitimno korištenje prava zagarantovanih međunarodnim ugovorima, a ne politički pritisak ili kampanjsko djelovanje.

Analiza članka objavljenog na Energoinfo.ba pokazuje da se radi o nepotrebnom spominjanju Aarhus-a u negativnom kontekstu pri analizi u tekstu Članka o izvještavanju drugog portala, pri tom se koristilo selektivno i djelomično tumačenje prava, uz zanemarivanje ostalih relevantnih informacija i relevantne sudske prakse i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine kao što su (AP-3476/23; AP-3927/21; Aarhuška konvencija).Presude Ustavnog suda BiH jasno ukazuju da su upravo propusti institucija i sudova u primjeni okolišnog prava i Aarhuške konvencije bili razlog za ukidanje njihovih odluka, a ne djelovanje organizacija civilnog društva (AP-3476/23, tačke 30–40; AP-3927/21, tačke 18–29).

Indirektno navođenje da Aarhuška konvencija i Aarhus centar u BiH proizvode politički pritisak i trajnu krizu nisu potkrijepljene činjenicama i upravo takve informacije mogu dovesti javnost u zabludu. Analizirani članak je otvoreno iskritikovao stil izvještavanja portala Hercegovina.info kao i motive takvog izvještavanja a koji inače nerjetko izvještava o radu Aarhus centra i osnovano proziva sve nezakonitosti javnih institucija koje se dese. Analizirani članak u negativnom kontekstu neosnovano Aarhus u BiH prikazao je kao dio problema a posebno i veoma otvoreno to navodeći kroz završnu rečenicu:

„Drugim riječima, problem nije Arhus kao tekst, nego Arhus u BiH kao praksa: slabe institucije + složeni postupci + medijski pogon = proizvodnja stalne krize.“

„Ova publikacija je finansirana od strane Evropske unije. Sadržaj publikacije isključiva je odgovornost autora i ne odražava nužno stavove Evropske unije.”